

DEBIUTY

Żaneta Gwardzińska

---

zanetagwardzinska@gmail.com
Akademia Leona Koźmińskiego
Prawnicze Seminarium Doktorskie
ul. Jagiellońska 57/59
03-301 Warszawa

Udział organizacji społecznej w procedurze cofnięcia pozwolenia na czasowy wywóz zabytków

The participation of social (non-governmental)
organizations in administrative proceedings
for the temporary export of monuments

Summary: The article offers an analysis of the revocation procedure for temporary monuments export licenses and the participation of social organizations in such proceedings. The procedure concerns the groundless of temporary permission. The authorization is withdrawn on the basis of Article 56 of the Act on the Protection of Monuments and the Guardianship of Monuments in the form of administrative decision. This legal structure constitutes an extraordinary mode of procedure, within the understanding of the Administrative Procedure Code. The analysis of this problematic article also includes the impact of any social organization on the decision-making procedure of provincial conservators.

Keywords: revocation of the license for the temporary export of monuments, provincial monuments conservator, administrative decision, social organization, extraordinary mode of procedures re. the Code of Administrative Procedure

---

Streszczenie: W artykule omówiono problematykę udziału organizacji społecznej w prowadzonym przez wojewódzkiego konserwatora zabytków postępowaniu w sprawie cofnięcia pozwolenia na czasowy wywóz zabytków za granicę. Cofnięcie pozwolenia następuje w formie decyzji wojewódzkiego konserwatora zabytków, wydanej na podstawie art. 56 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Taka konstrukcja prawna stanowi tryb nadzwyczajny w rozumieniu przepisów Kodeksu postępowania administracyjnego. Ważnym aspektem poczynionych rozważań jest analiza udziału organizacji społecznej w postępowaniach administracyjnych prowadzonych przez konserwatorów zabytków oraz ich wpływ na wydawane decyzje konserwatorskie.

Słowa kluczowe: cofnięcie pozwoleń na czasowy wywóz zabytków, wojewódzki konserwator zabytków, decyzja administracyjna, organizacja społeczna, tryb nadzwyczajny

---

Uwagi wstępne

Nowożytne systemy prawne dążą do prawnego zabezpieczenia interesów państwa, narodu i obywateli, w tym do uregulowania kwestii związanych z dziedzictwem kulturowym oraz zabytkami. To one tworzą zintegrowany system wywozu zabytków za granicę, nie tylko na okres stały, lecz również czasowy, dbając o ochronę dziedzictwa narodowego. Polski system wywozowy zabytków diametralnie się zmienił na początku XXI w., został on bowiem zliberalizowany na skutek dostosowania polskich regulacji wywozowych do przepisów prawa Unii Europejskiej. Wprowadzie ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (dalej: u.o.z.)¹ jest chronologicznie czwartym aktem prawnym regulującym zagadnienia dziedzictwa kulturowego², to jednocześnie jest ona pierwszym aktem prawnym zawierającym rozbudowany system przepisów prawnych regulujących międzynarodowy obrót zabytkami. Wcześniejsze akty prawne, co do zasady zabraniały wywozu zabytków za granicę³ albo mil-

---

¹ Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, Dz. U. Nr 162, poz. 1568 ze zm. (tekst jedn. Dz. U. z 2014 r., poz. 1446).

² Por. A. Gerecka-Żołyńska, *Realizacja międzynarodowych standardów ochrony dziedzictwa kulturalnego w polskiej ustawie o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 2007, rok LXIX, z. 4, s. 51.

³ Należy tutaj wyszczególnić: rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 6 marca 1928 r. o opiece nad zabytkami, Dz. U. Nr 29, poz. 265; dekret z dnia 1 marca 1946 r. o rejestracji i zakazie wywozu dzieł sztuki plastycznej oraz przedmiotów o wartości artystycznej, historycznej lub kulturalnej, Dz. U. z 1946 r.

czały w tej kwestii, np. dekret Rady Regencyjnej o opiece nad zabytkami sztuki i kultury z 31 października 1918 r.⁴

Przystąpienie Polski do Unii Europejskiej poddało polski system prawny zjawisku multicentryczności⁵, toteż w opinii wybitnego polskiego konstytucjonalisty Leszka Garlickiego⁶ ratyfikowanie w trybie art. 90 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej prawa traktatowego Unii Europejskiej sprawia, że posiada ono pierwszeństwo wobec ustaw i wszelkich unormowań podustawowych, nie zaś wobec Konstytucji. Niemniej nie oznacza to, że polskie regulacje prawne nie mogą być bardziej restrykcyjne niż przepisy prawa unijnego. Chociaż integracja gospodarcza nie obejmuje wprost kultury, pozostawiając ją w kognicji państw członkowskich, to polityka ochrony dóbr kultury jest bardzo zaawansowana. Wynika to w szczególności z różnych interpretacji pojęcia dóbr kultury w poszczególnych państwach oraz ich wewnętrznych regulacji prawnych. Zgodnie z treścią art. 36 Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej⁷, ograniczenia ilościowe przywozowe i wywozowe nie stanowią przeszkody w stosowaniu zakazów lub ograniczeń przywozowych, wywozowych lub tranzytowych uzasadnionych względami ochrony narodowych dóbr kultury o wartości artystycznej, historycznej lub archeologicznej. W efekcie rzeczony artykuł stał się podstawą do suwerennej interpretacji pojęcia dóbr kultury przez państwa członkowskie oraz zapewniania ochrony tymże dobrom na szczeblu regulacji krajowych⁸. Co prawda Unia Europejska narzuca standardy międzynarodowego obrotu dobrami kultury w postaci rozporządzeń, ale są one wymaganym minimum. Należy wyszczególnić tutaj: rozporządzenie Rady (WE) nr 116/2009 z dnia 18 grudnia 2008 r. w sprawie wywozu dóbr kultury⁹, a także rozporządzenie wykonawcze Komisji

---

Nr 14, poz. 99 oraz ustawę z dnia 15 lutego 1962 r. o ochronie dóbr kultury, Dz. U. Nr 10, poz. 48. Dekret z 1946 r. wprowadzał obowiązek rejestracji dzieł sztuki plastycznej oraz przedmiotów o wartości artystycznej, historycznej lub kulturalnej (art. 1), a także zakazywał ich wywozu za granicę bez uzyskania wcześniejszego pozwolenia (art. 3). Szerokiej analizie dekretu dokonał W. Szafrąński, *Dekret o rejestracji i zakazie wywozu dzieł sztuki z 1946 roku – czy praktyka rozmięła się z celami regulacji prawnej?*, „Studia Iuridica Toruniensia” 2012, t. XI, s. 225-238. Poza tym należy zwrócić uwagę, że ustawa o ochronie dóbr kultury zakazywała nie tylko wywozu zabytków, lecz również wszelkich dóbr kultury (P. Dobosz, *Administracyjno-prawne instrumenty kształtowania ochrony zabytków*, Dajwór, Kraków 1997, s. 146).

⁴ Dekret Rady Regencyjnej o opiece nad zabytkami sztuki i kultury, Dz. Praw RP z 1918 r. Nr 16, poz. 36.

⁵ M. Kisielowska, *Multicentryczność systemu norm prawa administracyjnego*, „Samorząd Terytorialny” 2013, nr 5, s. 75.

⁶ L. Garlicki, *Konstytucyjne źródła prawa administracyjnego*, w: R. Hauser, Z. Niewiadomski, A. Wróbel (red.), *System prawa administracyjnego*, t. 2: *Konstytucyjne podstawy funkcjonowania administracji publicznej*, C.H. Beck, Warszawa 2012, s. 87.

⁷ Wersja skonsolidowana Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej z dnia 26 października 2012 r., Dz. Urz. UE C 326 z 26.10.2012, s. 47 i n.

⁸ Por. I. Skomerska-Muchowska, *Kultura*, w: J. Barcz (red.), *Polityki Unii Europejskiej: polityki społeczne. Aspekty prawne*, t. XXVII, Instytut Wydawniczy EuroPrawo, Warszawa 2010.

⁹ Rozporządzenie Rady (WE) nr 116/2009 z dnia 18 grudnia 2008 r. w sprawie wywozu dóbr kultury, Dz. Urz. UE L 39 z 10.02.2009.

(UE) nr 1081/2012 z dnia 9 listopada 2012 r. do celów rozporządzenia Rady (WE) nr 116/2009 w sprawie wywozu dóbr kultury¹⁰ oraz dyrektywę Parlamentu Europejskiego i Rady 2014/60/UE z dnia 15 maja 2014 r. w sprawie zwrotu dóbr kultury wyprowadzonych niezgodnie z prawem z terytorium państwa członkowskiego, zmieniającą rozporządzenie (UE) nr 1024/2012 (wersja przekształcona)¹¹, która zastąpiła dyrektywę Rady 93/7/EWG z dnia 15 marca 1993 r. w sprawie zwrotu dóbr kultury wyprowadzonych niezgodnie z prawem z terytorium Państwa Członkowskiego¹².

Bezspornie historia Polski odbiła swoje piętno na regulacjach wywozowych polskiego prawa ochrony zabytków. Straty poniesione w czasie II wojny światowej oraz tuż po jej zakończeniu dopełniły XVII-wiecznych zniszczeń poczynionych przez Szwedów, stając się przyczyną podjęcia przez władzę ustawodawczą działań mających na celu szczególną ochronę pozostałego polskiego dziedzictwa kulturowego oraz zwrotu zagrabionych z Polski dóbr kultury. W polskim systemie prawnym ochrona zabytków została powierzona na podstawie art. 89 u.o.z. ministrowi właściwemu do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego oraz wojewodom, w imieniu których zadania i kompetencje wykonują wojewódzcy konserwatorzy zabytków. Tym samym są oni ustawowymi organami ochrony zabytków, działającymi na podstawie ustawy o ochronie zabytków, kierującymi wojewódzkimi urzędami ochrony zabytków, którym ustawodawca powierzył zadania związane z ochroną zabytków w międzynarodowym obrocie towarowym, takie jak w szczególności wydawanie pozwoleń na wywóz zabytków, zaświadczeń o niewymagalności uzyskania pozwolenia na wywóz określonego co do tożsamości zabytku, kontroli powrotu zabytku do kraju¹³, współpraca z innymi

¹⁰ Rozporządzenie wykonawcze Komisji (UE) nr 1081/2012 z dnia 9 listopada 2012 r. do celów rozporządzenia Rady (WE) nr 116/2009 w sprawie wywozu dóbr kultury, Dz. Urz. UE L 324 z 22.11.2012.

¹¹ Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2014/60/UE z dnia 15 maja 2014 r. w sprawie zwrotu dóbr kultury wyprowadzonych niezgodnie z prawem z terytorium państwa członkowskiego, zmieniająca rozporządzenie (UE) nr 1024/2012 (wersja przekształcona), Dz. Urz. UE L 159 z 28.05.2014.

¹² Dyrektywa Rady 93/7/EWG z dnia 15 marca 1993 r. w sprawie zwrotu dóbr kultury wyprowadzonych niezgodnie z prawem z terytorium Państwa Członkowskiego, Dz. Urz. UE L 74 z 27.03.1993, s. 74 ze zm.

¹³ Zgłoszony do procedury wywozu zabytek podlega kontroli wojewódzkiego konserwatora zabytków, gdyż organy celne ograniczają się do kontroli powrotu do kraju zabytków czasowo wywożonych w odprawie czasowej oraz na podstawie karnetu ATA. Zauważmy, że poziom informatyzacji polskiej Służby Celnej jest najwyższy w stosunku do innych państw członkowskich. W 2014 r. elektroniczne operacje celne realizowane były na poziomie UE powyżej 98%, w tym dla eksportu 99,7% i importu 96,5% (E. Gwardzińska, *Świadectwa AEO jako gwarant bezpieczeństwa usług celnych w międzynarodowym obrocie towarowym*, w: K. Pieniak-Lendzion, T. Nowogródzka (red.), *Współczesny marketing i logistyka - globalne wyzwania*, Wydawnictwo Uniwersytetu Przyrodniczo-Humanistycznego, Siedlce 2014, s. 170. Szerzej na temat kontroli i zarządzania ryzykiem celnym zob. E. Gwardzińska, *Standaryzacja ram systemu zarządzania ryzykiem celnym w UE*, w: K. Raczkowski, S. Wojciechowska-Filipek (red.), *Zarządzanie ryzykiem w gospodarce*, Wydawnictwo Społecznej Akademii Nauk, Łódź - Warszawa 2015, s. 235-243). Wobec tego zgłoszony do odprawy celnej zabytek podlega kontroli systemu, który wyświetla informację o jego niepowrocie do kraju w terminie 24 miesięcy w przypadku odprawy czasowej. Jednakowoż odprawa czasowa może zostać przedłużona za zgodą organu administracji celnej (szerzej zob. Ż. Gwardzińska,

organami administracji publicznej w sprawach ochrony zabytków czy też organizowanie i prowadzenie kontroli w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami (art. 91 ust. 4 u.o.z.).

Postępowanie w sprawie czasowego wywozu zabytków za granicę przeprowadza właściwy w sprawie wojewódzki konserwator zabytków na wniosek strony (osoby fizycznej, jednostki organizacyjnej lub instytucji kultury), jest to zatem postępowanie wnioskowe, które może mieć trojaki rodzaj rozstrzygnięcia¹⁴. Po pierwsze, wojewódzki konserwator zabytków może umorzyć postępowanie ze względu na jego bezprzedmiotowość, wynikającą z niespełniania przez wnioskowany przedmiot definicji zabytku z art. 3 pkt 1 u.o.z. Petenci składają wnioski, nie patrząc na ustawowe wartości zabytków, tudzież wpisują wartość zabytku, nie dookreślając jej – zawyżając ją znacząco lub też znacząco zaniżając¹⁵. Przykładem może być postępowanie w sprawie czasowego wywozu zabytków za granicę, w którym strona chciała dokonać wywozu pamiątek rodzinnych i z tego powodu złożyła kilkanaście wniosków wywozowych. Po dokonaniu oględzin organ umorzył część postępowań w związku z niską wartością materialną zgłoszonych do wywozu zabytków. Tego typu sytuacje występują w praktyce często, albowiem wartość emocjonalna i sentymentalna starych przedmiotów jest dla ich posiadaczy większa niż ich wartość materialna. Ponadto nie każdy stary przedmiot spełniający wymóg wieku jest zabytkiem. Po drugie, wojewódzki konserwator zabytków może wydać decyzję odmowną w sprawie wywozu zabytku za granicę w sytuacji, gdy strona ewidentnie nie zamierza przywieźć zabytku po zakończeniu terminu pozwolenia czasowego oraz zachodzi prawdopodobieństwo popełnienia przestępstwa, np. zniszczenia zabytku. W praktyce wojewódzki konserwator zabytków wydaje znikomą liczbę tego typu rozstrzygnięć. Po trzecie, organ może wydać decyzję zezwalającą na czasowy wywóz zabytku za granicę.

Problematyka niniejszego artykułu dotyczy udziału organizacji społecznej w postępowaniu w sprawie cofnięcia pozwolenia na czasowy wywóz zabytków za granicę, jednakże nie sposób analizować rzeczowej procedury bez omówienia jej dwóch form. Pierwszą z nich jest cofnięcie pozwolenia na stały wywóz zabytków za granicę, drugą zaś cofnięcie tzw. pozwoleń czasowych, tj. jednorazowego pozwolenia na czasowy wywóz zabytku za granicę, wielokrotnego pozwolenia indywidualnego na czasowy wywóz zabytku za granicę oraz wielokrotnego pozwolenia otwartego na czasowy wywóz zabytku za granicę. Zdaniem Andrzeja

---

Aspekty celno-podatkowe międzynarodowego wypożyczania dóbr kultury, „Spotkania z Zabytkami” 2015, nr 5-6, s. 32-36).

¹⁴ Szerzej: T. Sienkiewicz, *Wywóz zabytków za granicę w świetle polskich regulacji prawnych*, w: K. Zeidler (red.), *Prawo ochrony zabytków*, Wolters Kluwer, Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, Warszawa – Gdańsk 2014, s. 373-394.

¹⁵ Informacje przekazane przez pracowników Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Warszawie.

Skoczyłasa, podstawą cofnięcia pozwolenia na czasowy wywóz zabytków za granicę nie może być „ponowna, inna niż poprzednio ocena faktów i okoliczności znanych organowi przy wydawaniu pozwolenia czasowego, a nieuznanych wtedy za świadczące, że wnioskodawca nie daje rękojmi”¹⁶. Wobec tego dokonując wszczęcia postępowania w sprawie cofnięcia pozwolenia na czasowy wywóz zabytków za granicę, wojewódzki konserwator zabytków musi wykazać się znajomością nowej faktyczno-prawnej sytuacji zabytku. Warto zauważyć, że wojewódzki konserwator zabytków posiada uprawnienie, nie zaś obowiązek cofnięcia pozwolenia¹⁷ w formie decyzji¹⁸, która wydawana jest po dokonaniu swobodnej oceny dowodów, a jej przesłanki zawarte zostają w uzasadnieniu, będącym jednym z ośmiu elementów koniecznych struktury decyzji administracyjnej¹⁹.

Poza tym już na obecnym etapie rozważań należy zaznaczyć, że udział organizacji pozarządowych i społecznych w przeciwdziałaniu wywozowi zabytków za granicę nie jest częstą praktyką, gdyż ogólnościatowe działania koncentrują się na problemach restytucyjnych nielegalnie wywiezionych zabytków tudzież niesprowadzonych do kraju legalnie wywiezionych obiektów, co czyni z Polski unikatowe państwo na arenie międzynarodowej. Warto wskazać, że począwszy od 2010 r., UNESCO²⁰ wdraża praktykę stosowania mediacji w sprawach restytucyjnych oraz nielegalnego wywozu dóbr kultury, jednak do chwili obecnej wpłynęły tylko dwa wnioski o mediację, co pozwala zauważyć początki trendu usiłowania uniknięcia procesu karnego poprzez odwołanie się do mediacji UNESCO. Do takiej praktyki odwołała się Greenpeace w sprawie zniszczenia przez proekologicznych aktywistów rysunków z Nazca w Peru²¹. Drugi przypadek wnioskowania

¹⁶ A. Skoczyłasa, *Wywóz zabytków za granicę – zagadnienia administracyjnoprawne*, w: W. Szafranski (red.), *Wokół problematyki prawnej zabytków i dzieł sztuki*, t. 1, Wydawnictwo Poznańskie, Poznań 2007, s. 21.

¹⁷ F. Elżanowski, *Komentarz do art. 56*, w: M. Cherka (red.), *Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami*. Komentarz, Wolters Kluwers, Warszawa 2010, s. 241.

¹⁸ W. Dawidowicz, *Prawo administracyjne*, PWN, Warszawa 1987, s. 174.

¹⁹ J. Borkowski, *Decyzja administracyjna*, Zachodnie Centrum Organizacji, Łódź – Zielona Góra 1998.

²⁰ Uznanie UNESCO za organizację społeczną w rozumieniu art. 5 § 2 pkt 5 Kodeksu postępowania administracyjnego jest problematyczne, albowiem zarówno orzecznictwo, jak i doktryna nie są zgodne w zakresie charakteru międzynarodowych organizacji pozarządowych. Szerokiej analizie tego problemu dokonałam w swojej pracy doktorskiej pt. *Administracyjne postępowanie egzekucyjne z obowiązku ochrony zabytków i opieki nad zabytkami*, przygotowywanej od 2014 r. w Akademii Leona Koźmińskiego w Warszawie pod kierunkiem prof. dra hab. A. Kabata. Niemniej udział międzynarodowej organizacji pozarządowej w postępowaniach administracyjnych w przedmiocie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami należy uznać za dopuszczalny, gdyż nie istnieje żaden przepis prawny wyraźnie tego zakazujący, a odnosząc się do starożytności zasady, *Quod lege non prohibet, licitum est*.

²¹ K. Hetter, *Peru claims Greenpeace damaged ancient Nazca Lines*, <http://edition.cnn.com/2014/12/12/travel/greenpeace-nazca-lines-damage> [dostęp: 20.02.2015]. Szerokiej analizie podstaw zastosowania regulaminu mediacji UNESCO w prawie polskim dokonałam w swojej pracy doktorskiej. Tam też omówiłam hipotetyczne sytuacje, w których może on zostać zastosowany, ze szczególnym uwzględnieniem administracyjnego postępowania egzekucyjnego i niedopuszczalności egzekucji.

o mediację dotyczył restytucji z londyńskiego British Museum greckich zabytków, w tym m.in. Parthenon Marbles²².

Cofnięcie pozwolenia na stały wywóz zabytków

Przewidziana w art. 56 u.o.z. instytucja cofnięcia pozwolenia na wywóz zabytków za granicę w swojej idei miała na celu szeroką ochronę dóbr kultury. Zgodnie z art. 52 u.o.z., nie dopuszcza się cofnięcia jednorazowego pozwolenia na stały wywóz zabytków za granicę. Czy zatem możliwe jest cofnięcie pozwolenia? Jak wynika z treści art. 52 u.o.z., jednorazowe pozwolenie na stały wywóz zabytków za granicę wydaje minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego. Wnioskujący, ubiegający się o wydanie pozwolenia, wnosi wniosek do ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego za pośrednictwem wojewódzkiego konserwatora zabytków, który dokonuje wstępnej weryfikacji wniosku oraz oględzin zabytku.

Według znanego polskiego eksperta Rafała Gołata brak możliwości cofnięcia jednorazowego pozwolenia na stały wywóz zabytków za granicę wynika m.in. z faktu, że w sytuacji, gdy „zabytek zostanie już z kraju wywieziony, możliwość faktycznej kontroli nad nim ze strony polskich organów administracji się kończy”²³. Zauważmy, że organ administracji rządowej wydając decyzję zezwalającą na stały wywóz zabytku za granicę, pozbawia państwo władztwa nad wywożonym zabytkiem. Należy podkreślić, że art. 51 ust. 1 i 4 u.o.z. zawiera *numerus clausus* nie tylko zabytków wymagających pozwolenia na stały wywóz, lecz również tych, których wywóz jest zabroniony, m.in. zabytków rejestrowych²⁴.

Tym samym ustawodawca nakłada na organy ochrony dóbr kultury – ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego oraz wojewódzkiego konserwatora zabytków obowiązek wnikliwego i szybkiego przeprowadzenia postępowania administracyjnego, wynikającego z art. 12 § 1 ustawy z dnia 14 czerwca 1960 r. Kodeks postępowania administracyjnego (dalej: k.p.a.)²⁵. Powyższe uzasadnia brak odpowiedniego przepisu w ustawie o ochronie zabytków dotyczącego cofnięcia pozwolenia na stały wywóz zabytków za granicę.

²² P. Zafropoulos, *UNESCO may mediate return of Parthenon Marbles*, <http://www.thetoc.gr/eng/culture-arts/article/unesco-may-mediate-return-of-parthenon-marbles> [dostęp: 20.02.2015].

²³ R. Gołat, *Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Komentarz*, Zakamycze, Kraków 2004, s. 100.

²⁴ Zdaniem O. Jakubowskiego, do rejestru zabytków w Polsce wpisanych jest ponad 200 tysięcy obiektów (O. Jakubowski, *Przestępstwo nielegalnego wywozu zabytków. Główne problemy i propozycje rozwiązań*, w: A. Dębiński, L. Pietraszko (red.), *Ochrona dziedzictwa kulturowego i materialnego pogranicza*, Wydawnictwo KUL, Lublin 2011).

²⁵ Ustawa z dnia 14 czerwca 1960 r. Kodeks postępowania administracyjnego, tekst jedn. Dz. U. z 2016 r. poz. 23.

Cofnięcie pozwolenia na czasowy wywóz zabytków

Artykuł 56 u.o.z. przyznaje wojewódzkim konserwatorom zabytków uprawnienie do cofnięcia określonych w art. 51 ust. 3 u.o.z. pozwoleń w drodze decyzji administracyjnej mającej charakter uznaniowy²⁶. W praktyce przepis ten jest jednak rzadko wykorzystywany, gdyż stanowi on raczej represyjny środek zabezpieczający wobec posiadaczy zabytków, mający na celu ochronę wywiezionych zabytków. Ponadto „martwość przepisu”²⁷ można dopatrywać się w polityce wojewódzkich konserwatorów zabytków, którzy dążą do ugodowego zakończenia prowadzonych postępowań administracyjnych, w myśl zasady pogłębiania zaufania obywateli do organów administracji publicznej (art. 8 k.p.a.). W procedurze udzielenia pozwolenia na czasowy wywóz zabytku za granicę decydujący głos należy do organu orzekającego, tj. wojewódzkiego konserwatora zabytków. Potencjalny wywoźący (strona postępowania) posiada *de facto* ograniczone władztwo nad zabytkiem²⁸. Zastosowanie przez ustawodawcę takiej konstrukcji prawnej jest uzasadnione dla realizacji ochrony wyższego dobra lub wartości na skutek określonej czynności lub działalności uprawnionej osoby²⁹.

Zgodnie z treścią art. 56 u.o.z., cofnięcie pozwolenia może nastąpić tylko z dwóch enumeratywnie określonych przyczyn, tj. pogorszenia się stanu zachowania zabytku lub wyjścia na jaw nowych faktów i okoliczności świadczących, że wnioskodawca nie daje rękojmi, że zabytek nie ulegnie zniszczeniu lub uszkodzeniu i zostanie przywieziony do kraju przed upływem ważności pozwolenia. Pierwsza przesłanka – pogorszenie się stanu zachowania zabytku – jest problematyczna do określenia, ponieważ po opuszczeniu przez dany zabytek terytorium Rzeczypospolitej Polskiej wojewódzki konserwator zabytków nie dysponuje realną możliwością skontrolowania zabytku³⁰, w przypadku gdy wnioskodawcą jest inny podmiot niż muzeum lub instytucja kultury. Wydawanie przez wojewódzkiego konserwatora zabytków pozwoleń na czasowy wywóz zabytków przez ich posiadaczy odbywa się na zasadzie analizy ryzyka. Organ nigdy nie ma pewności, czy stan zachowania zabytku nie ulegnie pogorszeniu w trakcie jego czasowego pobytu za granicą oraz czy dany zabytek faktycznie powróci do kraju w terminie ważności pozwolenia.

W przypadku wystaw czasowych organizowanych przez muzea za granicą wojewódzki konserwator zabytków ma możliwość skontrolowania zabytku, m.in.

²⁶ R. Golat, op. cit., s. 101.

²⁷ Zob. K. Zeidler, *O dobre prawo dla zabytków – rozważania na gruncie ustawy z 2003 roku o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami*, „Gdańskie Studia Prawnicze” 2010, t. XXIV, s. 4.

²⁸ T. Sienkiewicz, *Pozwolenie w ochronie zabytków*, Wydawnictwo KUL, Warszawa 2010, s. 22.

²⁹ D.R. Kijowski, *Pozwolenia w administracji publicznej. Studium z teorii prawa administracyjnego*, Temida 2, Białystok 2000, s. 308.

³⁰ Także O. Jakubowski, *Rola wojewódzkich konserwatorów zabytków w kontroli czasowego wywozu muzealiów za granicę*, „Cenne, Bezcenne, Utracone” 2011, nr 2, s. 33.

poprzez wysłanie urzędnika w podróż służbową w celu dokonania oględzin zabytku, tj. obejrzenia wystawy, jednak w praktyce taka sytuacja stosowana jest bardzo rzadko. Według danych statystycznych, w 2013 r. muzea zorganizowały łącznie 156 wystaw za granicą³¹, co stanowiło wzrost w porównaniu do 2012 r. (140 wystaw czasowych za granicą)³² oraz spadek w porównaniu do 2011 r. (168 wystaw czasowych za granicą)³³.

Drugą ustawową przesłanką cofnięcia pozwolenia na czasowy wywóz zabytków jest brak rękojmi dawanej przez wnioskodawcę. Ustawodawca nakłada na posiadacza zabytku obowiązek spełnienia dwóch paralelnych warunków, które zgodnie z treścią art. 51 ust. 2 u.o.z., obarczone są daniem rękojmi przez wnioskodawcę, a są nimi: obowiązek zapobiegania zniszczeniu lub uszkodzeniu zabytku i ponowne przywiezienie zabytku do kraju w terminie ważności pozwolenia. W praktyce znane są sytuacje, gdy wypożyczone na podstawie wielokrotnego pozwolenia ogólnego muzealia niszczały na wystawach³⁴. Powodem niszczenia zabytków było ich niewłaściwe eksponowanie i przechowywanie, np. zabytkowe pianina narażone były na działanie wody, obrazy wisały z wilgotnych pomieszczeniach, a rękopisy nie były przechowywane w specjalnych gablotach. Niemniej w tych sytuacjach organ nie wydał decyzji na podstawie art. 56 ust. 2 u.o.z., mimo że termin ważności owego pozwolenia został przekroczony, a druga strona umiejętnie wykorzystywała istniejące luki prawne. *A contrario* decyzja o cofnięciu pozwolenia na czasowy wywóz zabytku za granicę zapadła w przypadku *Damy z gronostajem* Leonarda da Vinci, bo istniała możliwość uszkodzenia dzieła podczas jego transportu³⁵.

Mając to na uwadze, należy rozważyć, w jakich sytuacjach organ wydaje decyzje zmieniające decyzję ostateczną w postaci cofnięcia wydanego pozwolenia na czasowy wywóz zabytków. Praktyka pokazuje, że takie decyzje wydawane są sporadycznie, gdy wnioskujący ewidentnie zataił istotne fakty lub też fakty te zaistniały w momencie przebywania zabytku za granicą. Przykładowo, w maju 2012 r. jedna z instytucji (niebędąca instytucją kultury) złożyła wniosek w sprawie wydania jednorazowego pozwolenia na czasowy wywóz zabytkowego

³¹ *Działalność instytucji kultury w Polsce w 2013 r.*, raport GUS, <http://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/kultura-turystyka-sport/kultura/dzialalnosc-instytucji-kultury-w-polsce-w-2013-r-,3,5.html> [dostęp: 20.01.2014].

³² *Działalność instytucji kultury w Polsce w 2012 r.*, raport GUS, http://stat.gov.pl/cps/rde/xbcr/gus/KTS_dzialalnosc_instyt_kultury_w_polsce_2012.pdf [dostęp: 20.01.2014].

³³ *Działalność instytucji kultury w Polsce w 2011 r.*, raport GUS, http://stat.gov.pl/cps/rde/xbcr/gus/KTS_dzialalnosc_instyt_kultury_w_polsce-2011.pdf [dostęp: 20.01.2014].

³⁴ Szerzej na temat wymogów eksponowania zabytków na wystawach: A. Fic-Lazor, *Konserwatorskie aspekty organizacji wystaw*, w: M. Rogowski, J. Grzonkowska (red.), *ABC organizacji wystaw czasowych w muzeach*, Narodowy Instytut Muzealnictwa i Ochrony Zbiorów, Warszawa 2012, s. 76 i n.

³⁵ A. Jagielska-Burduk, *Zabytek ruchomy*, Wolters Kluwers Polska, Warszawa 2011, s. 165.

żydowskiego drewnianego wózka cmentarnego. Celem wywozu było wypożyczenie go jednemu z muzeów funkcjonujących na terenie Unii Europejskiej. Organ przychylił się do wniosku tejże instytucji i wydał jej pozwolenie, o które wnioskowała, z terminem ważności wpisanym we wniosku wywozowym, tj. do listopada 2013 r. W lipcu 2013 r. muzeum eksponujące rzeczony zabytek na jednej ze swoich wystaw czasowych wystosowało pismo do wojewódzkiego konserwatora zabytków, w którym donosiło, iż zmienił się właściciel wózka. Powstaje zatem pytanie: czy zmiana właściciela zabytku w trakcie jego czasowego przebywania za granicą może skutkować cofnięciem pozwolenia na podstawie art. 56 u.o.z.? Zgodnie z treścią art. 53 ust. 1 w związku z art. 56 ust. 2 u.o.z., cofnięcie pozwolenia wiązać będzie właściciela zabytku, który był stroną wnioskującą o wydanie mu pozwolenia. Poprzez sprzedaż rzeczonego wózka cmentarnego nowy właściciel wszedł w ogół praw i obowiązków przysługujących ówczesnemu właścicielowi wobec rzeczy. Ustawa z dnia z dnia 23 kwietnia 1964 r. Kodeks cywilny³⁶ w art. 546 § 1 stanowi, że sprzedawca jest zobowiązany poinformować kupującego o stosunkach prawnych i faktycznych dotyczących rzeczy oraz wydać mu posiadane przez siebie dokumenty, które dotyczą rzeczy. Takim dokumentem jest również wydane przez wojewódzkiego konserwatora zabytków pozwolenie na czasowy wywóz zabytku będącego przedmiotem umowy między stronami – sprzedającym, który uzyskał jednorazowe pozwolenie na czasowy wywóz zabytku, a kupującym – nowym właścicielem zabytku.

Wobec tego, czy nowy właściciel zabytkowego wózka cmentarnego związany jest pozwoleniem wydanym przez wojewódzkiego konserwatora zabytków? Kodeks cywilny nakłada na sprzedającego obowiązek poinformowania nabywcy rzeczy o znanych mu czynnikach ryzyka, np. potencjalnych postępowaniach sądowych³⁷. Oznacza to, iż nowy nabywca, mimo że nie jest zobowiązany *sensu stricto* wydanym przez organ pozwoleniem, to aby nie narazić się na odpowiedzialność karną wynikającą z art. 109 u.o.z., powinien go przestrzegać³⁸. Ponadto zgodnie z treścią art. 56 ust. 3 o cofnięciu pozwolenia, wojewódzki konserwator zabytków niezwłocznie zawiadamia organ administracji celnej³⁹. Zdaniem Ol-

³⁶ Ustawa z dnia z dnia 23 kwietnia 1964 r. Kodeks cywilny, Dz. U. z 2016 r., poz. 380 ze zm.

³⁷ *Komentarz do art. 546 k.c.*, w: K. Osajda, K. Haładyj (red.), *Kodeks cywilny. Komentarz*, wyd. 5, C.H. Beck, Legalis Internetowy System Informacji Prawnej, 13.08.2013.

³⁸ Zdaniem M. Bojarskiego i W. Radeckiego, przepis ten chroni polskie zasoby kultury przed zubożeniem powstałym w wyniku nielegalnego wywozu zabytków za granicę lub niesprowadzeniem ich do kraju z powrotem w sytuacji, gdy zostały wywiezione legalnie. Zob. M. Bojarski, W. Radecki, *Pozakodeksowe przepisy karne z komentarzem*, Profi, Warszawa 1992, s. 290; M. Bojarski, W. Radecki, *Przestępstwa w dziedzinie porządku publicznego, wyborów, polityki i inicjatywy ustawodawczej, pracy i ubezpieczeń społecznych, kultury i własności intelektualnej. Komentarz*, Pozakodeksowe Prawo Karne, t. 3, C.H. Beck, Warszawa 2003, s. 343.

³⁹ Szerzej na temat roli Służby Celnej w ochronie zabytków ruchomych: P. Stanisławyszyn, T. Nowak, *Polityka celna a ochrona dóbr kultury*, w: E. Gwardzińska, A. Werner, J. Wierzbicki (red.), *Polityka celna. Ekonomia. Prawo. Praktyka*, Wydawnictwo BW Jan Brodziński, Szczecin 2014, s. 455-463.

gierda Jakubowskiego⁴⁰, obowiązek ten wynika bezpośrednio z treści art. 304 § 2 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks postępowania karnego⁴¹, stanowiącego, że „instytucje państwowe i samorządowe, które w związku ze swą działalnością dowiedziały się o popełnieniu przestępstwa ściganego z urzędu, są obowiązane niezwłocznie zawiadomić o tym prokuratora lub Policję oraz przedsięwziąć niezbędne czynności do czasu przybycia organu powołanego do ścigania przestępstw lub do czasu wydania przez ten organ stosownego zarządzenia, aby nie dopuścić do zatarcia śladów i dowodów przestępstwa”. Przepis ten znajduje również swoje odzwierciedlenie w zawartym w 2004 r. porozumieniu Ministra Finansów, Ministra Kultury, Komendanta Głównego Policji oraz Komendanta Głównego Straży Granicznej⁴². W § 5 ust. 1 pkt 1 tegoż porozumienia została wyszczególniona współpraca w zakresie wymiany informacji między tymi organami w sytuacji „ujawnionych przypadków wywozu za granicę lub przywozu z zagranicy zabytków bez pozwolenia lub nieprzywiezienia zabytku do kraju w okresie ważności pozwolenia”.

Mając na uwadze powyższe, można stwierdzić, że ochrona wartości – posiadania zabytku na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej⁴³ należy do priorytetowych zadań polityki państwa, która realizowana jest m.in. poprzez cofnięcie pozwolenia na wywóz zabytku za granicę, gdy istnieje realne zagrożenie jego zniszczenia, uszkodzenia bądź też niepowrócenia do kraju.

Przepisy ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami nie przewidują w swej treści szczególnego terminu do złożenia odwołania od decyzji cofającej pozwolenie na czasowy wywóz zabytków za granicę, dlatego stosuje się zasady ogólne postępowania administracyjnego. Należy podkreślić, że art. 56 u.o.z. jest trybem nadzwyczajnym w rozumieniu przepisów Kodeksu postępowania administracyjnego (art. 162 § 1 pkt 2 k.p.a.). Analiza przesłanek cofnięcia pozwoleń na czasowy wywóz zabytków pozwala stwierdzić, że jest ono efektem bezprzedmiotowości decyzji⁴⁴. Bezprzedmiotowość decyzji w przypadku art. 56 u.o.z. ustala

⁴⁰ O. Jakubowski, *Dokumenty pozwoleń na wywóz zabytków z Polski. Część II: Pozwolenia czasowe*, „Człowiek i Dokumenty” 2012, nr 27, s. 39.

⁴¹ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks postępowania karnego, Dz. U. Nr 89, poz. 555 ze zm.

⁴² Porozumienie z dnia 3 listopada 2004 r. pomiędzy Ministrem Finansów, Ministrem Kultury, Komendantem Głównym Policji i Komendantem Głównym Straży Granicznej w sprawie współdziałania w zwalczaniu nielegalnego wywozu za granicę lub przywozu z zagranicy zabytków, Dz. Urz. KGP, nr 21, poz. 135.

⁴³ Por. M. Kulik, *Komentarz do art. 109 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami*, Lex El., teza 1, 20.07.2014 r.; B. Gadecki, *Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Art. 108-120. Przepisy karne. Komentarz*, C.H. Beck, Warszawa 2014, s. 49.

⁴⁴ T. Woś, *Stwierdzenie wygaśnięcia decyzji administracyjnej*, w: T. Woś (red.), *Postępowanie administracyjne*, LexisNexis, Warszawa 2013, s. 504. Należy zwrócić uwagę, że bezprzedmiotowość decyzji powstaje zawsze po jej wydaniu (T. Woś, *Stwierdzenie wygaśnięcia decyzji administracyjnej jako bezprzedmiotowej* (art. 162 k.p.a.), „Państwo i Prawo” 1992, z. 7, s. 51-54).

organ⁴⁵, a więc wojewódzki konserwator zabytków. Uchylenie decyzji w sprawie czasowego wywozu zabytków następuje poprzez wydanie decyzji w nowej sprawie w pierwszej instancji⁴⁶, a tym samym stronie przysługuje prawo odwołania się od niej na podstawie art. 127 § 1 k.p.a.

Po cofnięciu pozwolenia na czasowy wywóz zabytku jego właściciel w terminie 14 dni obowiązany jest sprowadzić zabytek do kraju. Jeśli wywoźący nie sprowadzi zabytku w określonym terminie, organ powinien zawiadomić Policję o popełnieniu przestępstwa z art. 109 u.o.z., a w efekcie powinno zostać wszczęte postępowanie przeciwko osobie, która nie dopełniła warunków pozwolenia (decyzji o cofnięciu pozwolenia).

Zauważmy, że problemy powstałe w związku z cofnięciem pozwolenia są niezwykle skomplikowane nie tylko od strony prawnej, lecz i praktycznej. Rozwiązując je, należy pamiętać o konstytucyjnej zasadzie ochrony narodowych dóbr kultury uregulowanej w art. 6 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej⁴⁷, a także w jej preambule, w której czytamy: „zobowiązani, by przekazać przyszłym pokoleniom wszystko, co cenne z ponad tysiącletniego dorobku”. Taki zapis konstytucyjny otacza zabytki ochroną o randze konstytucyjnej, czyli przyznaje im najwyższy stopień ochrony, gdyż Konstytucja jest najwyższym prawem Rzeczypospolitej (art. 8 ust. 1 Konstytucji)⁴⁸. Trzeba podkreślić, że stosowanie Konstytucji to coś więcej niż jej przestrzeganie⁴⁹, to podejmowanie działań realizujących i rozwijających normy, zasady i wartości konstytucyjne⁵⁰.

Tym samym wojewódzcy konserwatorzy zabytków cofając pozwolenie na czasowy wywóz zabytku za granicę, muszą zawsze stawiać dobro zabytku na pierwszym miejscu i starać się zrobić wszystko, aby czasowo wywieziony zabytek powrócił do kraju.

---

⁴⁵ J. Borkowski, w: B. Adamiak, J. Borkowski, *Kodeks postępowania administracyjnego. Komentarz*, C.H. Beck, Warszawa 2012, s. 667.

⁴⁶ Ibidem, s. 669.

⁴⁷ Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r., Dz. U. Nr 78, poz. 483 ze zm.

⁴⁸ Zdaniem B. Banaszaka w przypadku kolizji norm konstytucyjnych z innymi przepisami prawa powszechnie obowiązującego w Polsce (art. 86 ust. 1 Konstytucji) dopuszczalne jest samoistne stosowanie Konstytucji na podstawie art. 8 ust. 2 Konstytucji, które polega na wydaniu indywidualnego rozstrzygnięcia przez sąd lub inny organ stosujący prawo na podstawie konkretnego artykułu Konstytucji jako jego podstawy prawnej (B. Banaszak, *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, C.H. Beck, Warszawa 2012, s. 89) w sytuacji, gdy Konstytucja nie stanowi inaczej (art. 8 ust. 2 Konstytucji).

⁴⁹ J. Zimmermann, *Prawo administracyjne*, Wolters Kluwer Polska, Warszawa 2012, s. 65.

⁵⁰ Ibidem; także: L. Garlicki, *Bezpośrednie stosowanie Konstytucji – tezy referatu*, w: *Konstytucja RP w praktyce. Konferencja naukowa (Popowo 18-19 marca 1999)*, Biuro Rzecznika Praw Obywatelskich, Warszawa 1999, s. 12 i n.

Udział organizacji społecznej w procesie cofnięcia pozwolenia na czasowy wywóz zabytków za granicę

Omawiając instytucję cofnięcia pozwolenia na czasowy wywóz zabytku za granicę, należy wspomnieć o medialnym kazusie wywozu tryptyku *Sąd Ostateczny* Hansa Memlinga na wystawę w Pałacu Kwirynalskim w Rzymie (wystawa dostępna była dla zwiedzających od 10 października 2014 r. do 18 stycznia 2015 r.)⁵¹. W sierpniu 2014 r. korzystające z wielokrotnego pozwolenia ogólnego Muzeum Narodowe w Gdańsku wystąpiło do pomorskiego wojewódzkiego konserwatora zabytków z wnioskiem o pozwolenie na czasowy wywóz za granicę tryptyku *Hansa Memlinga Sąd Ostateczny*⁵². W międzyczasie Towarzystwo Opieki nad Zabytkami w Gdańsku wystąpiło z wnioskiem do wojewódzkiego konserwatora zabytków o cofnięcie pozwolenia na wywóz zabytku za granicę⁵³, chociaż zabytek wyjeżdżał już kilkakrotnie z Polski, m.in. w 2012 r. Zgodnie z treścią art. 35 § 3 k.p.a., załatwienie sprawy wymagającej postępowania wyjaśniającego powinno nastąpić nie później niż w ciągu miesiąca od dnia wszczęcia postępowania, a w przypadku sprawy szczególnie skomplikowanej nie później niż w ciągu dwóch miesięcy od dnia wszczęcia postępowania. Należy stwierdzić, że wywóz zabytku o szczególnym znaczeniu dla polskiego dziedzictwa⁵⁴, jakim jest tryptyk Memlinga, zaliczał się do spraw szczególnie skomplikowanych.

Po pierwsze, tryptyk nie posiadał aktualnej oceny stanu zachowania zabytku. Zgodnie z treścią art. 51 ust. 2 u.o.z., zabytki mogą być wywożone czasowo za granicę, jeżeli pozwala na to ich stan zachowania. Ponadto Konstytucja w art. 6 ust. 1 stanowi, iż dobra kultury są źródłem tożsamości narodowej, *per analogiam* nakładając tym samym na władze obowiązek dbałości o zabytki⁵⁵. W. Skrzydło podkreśla, że doniosłość zachowania dziedzictwa kulturowego ma ogromne znaczenie dla przyszłości państwa i narodu⁵⁶.

⁵¹ Zob. R. Daszczyński, *Awantura o Sąd Ostateczny Memlinga*, „Jest dla Gdańska tym, czym dla Paryża jest *Mona Lisa*”, 31.08.2014, http://trojmiasto.wyborcza.pl/trojmiasto/1,35612,16552709,Awantura_o_Sad_Ostateczny_Memlinga___Jest_dla_Gdanska.html?disableRedirects=true [dostęp: 16.10.2014].

⁵² K. Moritz, *Sąd nad „Sądem Ostatecznym”*, *Konserwator nie zgadza się na wyjazd obrazu*, 17.09.2014, <http://www.trojmiasto.pl/wiadomosci/Sad-nad-Sadem-Ostatecznym-Konserwator-nie-zgadza-sie-na-wyjazd-obrazu-n83507.html> [dostęp: 16.10.2014].

⁵³ Ibidem.

⁵⁴ Por. W. Paczuski, *Wywóz zabytku za granicę*, w: K. Zeidler (red.), *Leksykon prawa ochrony zabytków. 100 podstawowych pojęć*, C.H. Beck, Warszawa 2010, s. 409-419.

⁵⁵ Por. R. Gołat, *Podstawy prawa kultury*, Wydawnictwo Poznańskie, Poznań 2006, s. 11.

⁵⁶ W. Skrzydło, *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, wyd. 6, Wolters Kluwer Business, Warszawa 2009, s. 16.

Po drugie, udział organizacji pożytku publicznego (będącej organizacją społeczną w rozumieniu art. 5 § 2 pkt 5 k.p.a.)⁵⁷ w postępowaniu administracyjnym prowadzonym przez wojewódzkiego konserwatora zabytków nie jest ograniczony żadnym przepisem o charakterze *lex specialis*⁵⁸, a wobec tego może ona uczestniczyć w prowadzonym postępowaniu administracyjnym, jeśli jest to zgodne z jej celami statutowymi i gdy przemawia za tym interes społeczny. Problematyka ochrony zabytków i opieki nad zabytkami jest ważnym zadaniem wielu organizacji społecznych, które aktywnie uczestniczą w prowadzonych przez wojewódzkich konserwatorów zabytków postępowaniach⁵⁹. Kodeks postępowania administracyjnego zawiera *numerus clausus* żądań, z którymi może wystąpić organizacja społeczna do organu prowadzącego postępowanie, tj. żądanie wszczęcia postępowania (art. 31 § 1 pkt 1 k.p.a.), żądanie dopuszczenia do udziału w toczącym się już postępowaniu (art. 31 § 1 pkt 2 k.p.a.) oraz żądanie wszczęcia postępowania oraz dopuszczenia do udziału w nim⁶⁰. Zauważmy, że od momentu przystąpienia organizacji społecznej do toczącego się postępowania administracyjnego przysługują jej prawa strony⁶¹, a tym samym posiada legitymację do składania pism procesowych.

⁵⁷ W tym miejscu należy dokonać dygresji dotyczącej organizacji pożytku publicznego. Wprawdzie ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie (Dz. U. Nr 96, poz. 873; dalej: u.p.p.) nie zawiera legalnej definicji organizacji pożytku publicznego, ale możemy ją wyprowadzić z art. 3 ust. 1 u.p.p., zawierającego ustawową definicję działalności pożytku publicznego. Wobec tego organizacją pożytku publicznego jest organizacja pozarządowa prowadząca działalność społecznie użyteczną w sferze zadań publicznych określonych w art. 4 ust. 1 u.p.p. Należy wyszczególnić tutaj takie zadania jak: działalność na rzecz kultury, sztuki, ochrony dóbr kultury i dziedzictwa narodowego, podtrzymywania i upowszechniania tradycji narodowej, pielęgnowania polskości oraz rozwoju świadomości narodowej, obywatelskiej i kulturowej, działalność na rzecz mniejszości narodowych i etnicznych oraz języka regionalnego, a także działalności na rzecz kombatantów i osób represjonowanych i promocja Rzeczypospolitej za granicą. Mniej wnikliwą definicję zaprezentowała G. Piechota, w ocenie której: „Organizacje pożytku publicznego to typ organizacji pozarządowych, które posiadają status pożytku publicznego, nadany im sądowym orzeczeniem o wpisie do Krajowego Rejestru Sądowego” (G. Piechota, *Organizacje pożytku publicznego – w drodze do społeczeństwa obywatelskiego?*, Katowice 2011, s. 23, http://www.sbc.org.pl/Content/30220/organizacje_acrobat.pdf [dostęp: 20.02.2015]). Kodeks postępowania administracyjnego w art. 5 § 2 pkt 5 zawiera legalną definicję organizacji społecznej, zgodnie z którą organizacją społeczną są organizacje zawodowe, spółdzielcze i inne organizacje społeczne. Wobec tego nie podlega wątpliwości, że organizacja pożytku społecznego jest organizacją społeczną w rozumieniu Kodeksu postępowania administracyjnego, a w związku z tym może uczestniczyć w postępowaniu administracyjnym na prawach strony.

⁵⁸ T. Woś, *Podmioty na prawach strony i inni uczestnicy postępowania administracyjnego*, w: T. Woś (red.), *Postępowanie...*, s. 179-180.

⁵⁹ Przykładem udziału organizacji społecznych w postępowaniach administracyjnych prowadzonych na podstawie ustawy o ochronie zabytków są postępowania w przedmiocie wpisu zabytku do rejestru zabytków. Szerzej: P. Antoniuk, M. Cherka, *Formy i sposób ochrony zabytków*, w: M. Cherka (red.), op. cit., s. 56-59.

⁶⁰ Por. T. Woś (red.), *Postępowanie...*, s. 177.

⁶¹ Por. wyrok Naczelnego Sądu Administracyjnego z dnia 20 stycznia 2005 r., sygn. akt OSK 1755/04, ONSAiWSA z 2005 r. nr 6, poz. 11; wyrok Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Warszawie z dnia 12 listopada 2011 r., sygn. akt IV SA/Wa 1324/07, Centralna Baza Orzeczeń Sądów Administracyjnych, <http://orzeczenia.nsa.gov.pl> [dostęp: 20.02.2015].

Wobec tego powstaje pytanie: czy po wydaniu pozwolenia przez wojewódzkiego konserwatora zabytków na czasowy wywóz zabytku za granicę organizacja społeczna może przystąpić do postępowania w sprawie wydania takiego pozwolenia w celu zgłoszenia odwołania od decyzji? W obecnym stanie prawnym organizacja społeczna może przystąpić do postępowania administracyjnego na każdym jego etapie, także po wydaniu decyzji przez uprawniony organ. Zdaniem Barbary Adamiak⁶², rozszerzenie układu podmiotowego wpływa na trwałość praw nabytych strony przez możliwość zaskarżenia decyzji administracyjnej przez podmioty na prawach strony. Organizacja społeczna przystępując do postępowania, posiada uprawnienia do zaskarżania decyzji.

Należy pamiętać, że ustawa o ochronie zabytków w art. 56 ust. 1 określa wprost uprawnienia wojewódzkiego konserwatora zabytków do wydania decyzji cofającej pozwolenie na czasowy wywóz zabytku za granicę. Niezależnie od przebiegu postępowania w sprawie cofnięcia pozwolenia na wywóz zabytku za granicę, tj. udziału organizacji społecznej, ujawnienia się zagadnienia wstępnego czy też śmierci strony postępowania, organ powinien dążyć do załatwienia sprawy bez zbędnej zwłoki (art. 35 § 1 k.p.a.). Trzeba podkreślić, że wydanie decyzji następuje po przeprowadzeniu przez organ postępowania dowodowego, w trakcie którego dokonuje on swobodnej oceny dowodów z uwzględnieniem całokształtu materiału dowodowego. Postępowanie dowodowe w kontekście wydania decyzji zmieniającej decyzję ostateczną na czasowy wywóz zabytku za granicę w trybie art. 56 u.o.z. koncentruje się na zbadaniu przez organ pogorszenia stanu zachowania zabytku oraz rękojmi, że zabytek nie ulegnie uszkodzeniu lub zniszczeniu i zostanie przywieziony do kraju przed upływem terminu pozwolenia.

Wnioski

Wpływ czynnika społecznego na administracyjnoprawną ochronę zabytków został zagwarantowany w Kodeksie postępowania administracyjnego, który zawiera przepisy regulujące udział organizacji społecznej w postępowaniu administracyjnym. Z poczynionych przeze mnie obserwacji wynika, że w ostatnich latach nastąpił wzrost zainteresowania organizacji społecznych wyspecjalizowanych w ochronie dziedzictwa prowadzonymi przez wojewódzkich konserwatorów zabytków postępowaniami. Wprowadzie dotyczą one głównie interwencyjnych wpisów zabytków do rejestru zabytków, niemniej zdarzają się również sytuacje, w których organizacja sprzeciwia się wywozowi zabytku lub wnioskuje o cofnięcie pozwolenia na czasowy wywóz zabytku za granicę. Warto przypomnieć, że cofnięcie pozwolenia na czasowy wywóz zabytku za granicę stanowi środek zabezpieczająco-represyjny,

⁶² B. Adamiak, *Rozszerzenie regulacji podmiotowej postępowania administracyjnego*, w: *System prawa administracyjnego*, t. 9: R. Hauser, Z. Niewiadomski, A. Wróbel (red.), *Prawo procesowe administracyjne*, C.H. Beck, Instytut Nauk Prawnych PAN, Warszawa 2010, s. 124.

mający na celu zapewnienie bezpieczeństwa wywożonemu czasowo zabytkowi. I choć mogłoby się zdawać, że zgodę na wywóz obiektu zabytkowego wydaje wyspecjalizowany organ, to czynnik społeczny może skutecznie zablokować decyzję organu.

Obecna światowa sytuacja społeczno-polityczno-gospodarcza sygnalizuje kierunek przyszłych zmian w ochronie dziedzictwa. Prowadzona przez UNESCO Lista Światowego Dziedzictwa, a także projekt utworzenia polskiej Listy Skarbów Dziedzictwa są podstawą wyodrębnienia najcenniejszych skarbów w dorobku kultury. Współczesna świadomość narodowa koncentruje się na całości kształcie historii Polski, dążąc do wyrównywania niesprawiedliwości i przypominając wydarzenia wymazywane z kart historii⁶³, toteż zrozumiała jest niechęć obywateli do wywożenia za granicę najcenniejszych polskich zabytków, albowiem każda podróż związana jest z możliwością uszkodzenia zabytku.

Należy zaryzykować postawienie tezy, że inwigilacja społeczna działań organów administracji publicznej w zakresie ochrony zabytków i szeroko rozumianego dziedzictwa będzie się systematycznie zwiększać. Wprawdzie istnieje tylko jeden znany mi *casus*, w którym organizacja społeczna wnioskuje o wszczęcie postępowania w sprawie cofnięcia pozwolenia na czasowy wywóz zabytku, niemniej rozszerza on zakres zainteresowania społecznego działalnością wojewódzkich konserwatorów zabytków.

Bibliografia

- Adamiak B., *Rozszerzenie regulacji podmiotowej postępowania administracyjnego*, w: *System prawa administracyjnego*, t. 9: R. Hauser, Z. Niewiadomski, A. Wróbel (red.), *Prawo procesowe administracyjne*, C.H. Beck, Instytut Nauk Prawnych PAN, Warszawa 2010.
- Adamiak B., Borkowski J., *Kodeks postępowania administracyjnego. Komentarz*, C.H. Beck, Warszawa 2012.
- Antoniak P., Cherka M., *Formy i sposób ochrony zabytków*, w: M. Cherka (red.), *Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Komentarz*, Wolters Kluwers, Warszawa 2010.
- Banaszak B., *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, C.H. Beck, Warszawa 2012.
- Bojarski M., Radecki W., *Pozakodeksowe przepisy karne z komentarzem*, Profi, Warszawa 1992.
- Bojarski M., Radecki W., *Przestępstwa w dziedzinie porządku publicznego, wyborów, polityki i inicjatywy ustawodawczej, pracy i ubezpieczeń społecznych, kultury i własności intelektualnej. Komentarz*, *Pozakodeksowe Prawo Karne*, t. 3, C.H. Beck, Warszawa 2003.
- Borkowski J., *Decyzja administracyjna*, Zachodnie Centrum Organizacji, Łódź – Zielona Góra 1998.

---

⁶³ Odmienne: P. Kalicki, *Kulturowe uwarunkowania prawnej ochrony zabytków*, w: P. Dobosz, K. Szepelak, W. Górny (red.), *Dziedzictwo, dobra kultury, zabytki, ochrona i opieka w prawie*, Studio Cubus, Kraków 2015, s. 274.

- Daszczyński R., *Awantura o Sąd Ostateczny Memlinga. „Jest dla Gdańska tym, czym dla Paryża jest Mona Lisa”*, 31.08.2014, http://trojmiasto.wyborcza.pl/trojmiasto/1,35612,16552709,Awantura_o_Sad_Ostateczny_Memlinga___Jest_dla_Gdanska.html?disableRedirects=true [dostęp: 16.10.2014].
- Dawidowicz W., *Prawo administracyjne*, PWN, Warszawa 1987.
- Dekret Rady Regencyjnej o opiece nad zabytkami sztuki i kultury, Dz. Praw RP z 1918 r. Nr 16, poz. 36.
- Dobosz P., *Administracyjnoprawne instrumenty kształtowania ochrony zabytków*, Dajwór, Kraków 1997.
- Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2014/60/UE z dnia 15 maja 2014 r. w sprawie zwrotu dóbr kultury wyprowadzonych niezgodnie z prawem z terytorium państwa członkowskiego, zmieniająca rozporządzenie (UE) nr 1024/2012 (wersja przekształcona), Dz. Urz. UE L 159 z 28.05.2014, s. 1 i n.
- Dyrektywa Rady 93/7/EWG z dnia 15 marca 1993 r. w sprawie zwrotu dóbr kultury wyprowadzonych niezgodnie z prawem z terytorium Państwa Członkowskiego, Dz. Urz. UE L 74 z 27.03.1993, s. 74 ze zm.
- Działalność instytucji kultury w Polsce w 2011 r.*, raport GUS, http://stat.gov.pl/cps/rde/xbcr/gus/KTS_dzialalnosc_instyt_kultury_w_polsce-2011.pdf [dostęp: 20.01.2014].
- Działalność instytucji kultury w Polsce w 2012 r.*, raport GUS, http://stat.gov.pl/cps/rde/xbcr/gus/KTS_dzialalnosc_instyt_kultury_w_polsce_2012.pdf [dostęp: 20.01.2014].
- Działalność instytucji kultury w Polsce w 2013 r.*, raport GUS, <http://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/kultura-turystyka-sport/kultura/dzialalnosc-instytucji-kultury-w-polsce-w-2013-r-,3,5.html> [dostęp: 20.01.2014].
- Elżanowski F., *Komentarz do art. 56*, w: M. Cherka (red.), *Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Komentarz*, Wolters Kluwers, Warszawa 2010.
- Fic-Lazor A., *Konserwatorskie aspekty organizacji wystaw*, w: M. Rogowski, J. Grzonkowska (red.), *ABC organizacji wystaw czasowych w muzeach*, Narodowy Instytut Muzealnictwa i Ochrony Zbiorów, Warszawa 2012.
- Gadecki B., *Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Art. 108-120. Przepisy karne. Komentarz*, C.H. Beck, Warszawa 2014.
- Garlicki L., *Bezpośrednie stosowanie Konstytucji – tezy referatu*, w: *Konstytucja RP w praktyce. Konferencja naukowa (Popowo 18-19 marca 1999)*, Biuro Rzecznika Praw Obywatelskich, Warszawa 1999.
- Garlicki L., *Konstytucyjne źródła prawa administracyjnego*, w: *System prawa administracyjnego*, t. 2: R. Hauser, Z. Niewiadomski, A. Wróbel (red.), *Konstytucyjne podstawy funkcjonowania administracji publicznej*, C.H. Beck, Warszawa 2012.
- Gerecka-Żołyńska A., *Realizacja międzynarodowych standardów ochrony dziedzictwa kulturalnego w polskiej ustawie o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 2007, rok LXIX, z. 4.
- Golań R., *Podstawy prawa kultury*, Wydawnictwo Poznańskie, Poznań 2006.
- Golań R., *Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Komentarz*, Zakamycze, Kraków 2004.
- Gwardzińska E., *Standaryzacja ram systemu zarządzania ryzykiem celnym w UE*, w: K. Raczkowski, S. Wojciechowska-Filipek (red.), *Zarządzanie ryzykiem w gospodarce*, Wydawnictwo Społecznej Akademii Nauk, Łódź – Warszawa 2015.

- Gwardzińska E., *Świadczenia AEO jako gwarant bezpieczeństwa usług celnych w międzynarodowym obrocie towarowym*, w: K. Pieniak-Lendzion, T. Nowogródzka (red.), *Współczesny marketing i logistyka – globalne wyzwania*, Wydawnictwo Uniwersytetu Przyrodniczo-Humanistycznego, Siedlce 2014.
- Gwardzińska Ż., *Administracyjne postępowanie egzekucyjne z obowiązku ochrony zabytków i opieki nad zabytkami*, praca doktorska przygotowywana od 2014 r. w Akademii Leona Koźmińskiego w Warszawie pod kierunkiem prof. dra hab. A. Kabata.
- Gwardzińska Ż., *Aspekty celno-podatkowe międzynarodowego wypożyczania dóbr kultury*, „Spotkania z Zabytkami” 2015, nr 5-6.
- Hetter K., *Peru claims Greenpeace damaged ancient Nazca Lines*, <http://edition.cnn.com/2014/12/12/travel/greenpeace-nazca-lines-damage> [dostęp: 20.02.2015].
- Jagielska-Burduk A., *Zabytek ruchomy*, Wolters Kluwers Polska, Warszawa 2011.
- Jakubowski O., *Dokumenty pozwoleń na wywóz zabytków z Polski. Część II: Pozwolenia czasowe*, „Człowiek i Dokumenty” 2012, nr 27.
- Jakubowski O., *Przestępstwo nielegalnego wywozu zabytków. Główne problemy i propozycje rozwiązań*, w: A. Dębiński, L. Pietraszko (red.), *Ochrona dziedzictwa kulturowego i materialnego pogranicza*, Wydawnictwo KUL, Lublin 2011.
- Jakubowski O., *Rola wojewódzkich konserwatorów zabytków w kontroli czasowego wywozu muzealiów za granicę*, „Cenne, Bezcenne, Utracone” 2011, nr 2.
- Kalicki P., *Kulturowe uwarunkowania prawnej ochrony zabytków*, w: P. Dobosz, K. Szepelak, W. Górny (red.), *Dziedzictwo, dobra kultury, zabytki, ochrona i opieka w prawie*, Studio Cubus, Kraków 2015.
- Kijowski D.R., *Pozwolenia w administracji publicznej. Studium z teorii prawa administracyjnego*, Temida 2, Białystok 2000.
- Kisielowska M., *Multicentryczność systemu norm prawa administracyjnego*, „Samorząd Terytorialny” 2013, nr 5.
- Komentarz do art. 546 k.c.*, w: K. Osajda, K. Haładyj (red.), *Kodeks cywilny. Komentarz*, wyd. 5, C.H. Beck, Legalis Internetowy System Informacji Prawnej, 13.08.2013.
- Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r., Dz. U. Nr 78, poz. 483 ze zm.
- Kulik M., *Komentarz do art. 109 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami*, Lex El., teza 1, 20.07.2014 r.
- Moritz K., *Sąd nad „Sądem Ostatecznym”. Konserwator nie zgadza się na wyjazd obrazu*, 17.09.2014, <http://www.trojmiasto.pl/wiadomosci/Sad-nad-Sadem-Ostatecznym-Konserwator-nie-zgadza-sie-na-wyjazd-obrazu-n83507.html> [dostęp: 16.10.2014].
- Paczuski W., *Wywóz zabytku za granicę*, w: K. Zeidler (red.), *Leksykon prawa ochrony zabytków. 100 podstawowych pojęć*, C.H. Beck, Warszawa 2010.
- Piechota G., *Organizacje pożytku publicznego – w drodze do społeczeństwa obywatelskiego?*, Katowice 2011, s. 23, http://www.sbc.org.pl/Content/30220/organizacje_acrobat.pdf [dostęp: 20.02.2015].
- Porozumienie z dnia 3 listopada 2004 r. pomiędzy Ministrem Finansów, Ministrem Kultury, Komendantem Głównym Policji i Komendantem Głównym Straży Granicznej w sprawie współdziałania w zwalczaniu nielegalnego wywozu za granicę lub przywozu z zagranicy zabytków, Dz. Urz. KGP, nr 21, poz. 135.

- Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 6 marca 1928 r. o opiece nad zabytkami, Dz. U. Nr 29, poz. 265; dekret z dnia 1 marca 1946 r. o rejestracji i zakazie wywozu dzieł sztuki plastycznej oraz przedmiotów o wartości artystycznej, historycznej lub kulturalnej, Dz. U. z 1946 r. Nr 14, poz. 99.
- Rozporządzenie Rady (WE) nr 116/2009 z dnia 18 grudnia 2008 r. w sprawie wywozu dóbr kultury, Dz. Urz. UE L 39 z 10.02.2009.
- Rozporządzenie wykonawcze Komisji (UE) nr 1081/2012 z dnia 9 listopada 2012 r. do celów rozporządzenia Rady (WE) nr 116/2009 w sprawie wywozu dóbr kultury, Dz. Urz. UE L 324 z 22.11.2012.
- Sienkiewicz T., *Pozwolenie w ochronie zabytków*, Wydawnictwo KUL, Warszawa 2010.
- Sienkiewicz T., *Wywóz zabytków za granicę w świetle polskich regulacji prawnych*, w: K. Zeidler (red.), *Prawo ochrony zabytków*, Wolters Kluwer, Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, Warszawa – Gdańsk 2014.
- Skoczylas A., *Wywóz zabytków za granicę – zagadnienia administracyjnoprawne*, w: W. Szafranski (red.), *Wokół problematyki prawnej zabytków i dzieł sztuki*, t. 1, Wydawnictwo Poznańskie, Poznań 2007.
- Skomerska-Muchowska I., *Kultura*, w: J. Barcz (red.), *Polityki Unii Europejskiej: polityki społeczne. Aspekty prawne*, t. XXVII, Instytut Wydawniczy EuroPrawo, Warszawa 2010.
- Skrzydło W., *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, wyd. 6, Wolters Kluwer Business, Warszawa 2009.
- Stanisławyszyn P., Nowak T., *Polityka celna a ochrona dóbr kultury*, w: E. Gwardzińska, A. Werner, J. Wierzbicki (red.), *Polityka celna. Ekonomia. Prawo. Praktyka*, Wydawnictwo BW Jan Brodziński, Szczecin 2014.
- Szafranski W., *Dekret o rejestracji i zakazie wywozu dzieł sztuki z 1946 roku – czy praktyka rozmięła się z celami regulacji prawnej?*, „*Studia Iuridica Toruniensia*” 2012, t. XI.
- Traktat o funkcjonowaniu Unii Europejskiej z dnia 26 października 2012 r., Dz. Urz. UE C 326 z 26.10.2012.
- Ustawa z dnia 14 czerwca 1960 r. Kodeks postępowania administracyjnego, tekst jedn. Dz. U. z 2016 r. poz. 23.
- Ustawa z dnia 15 lutego 1962 r. o ochronie dóbr kultury, Dz. U. Nr 10, poz. 48.
- Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. Kodeks cywilny, Dz. U. z 2016 r., poz. 380 ze zm.
- Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, Dz. U. Nr 162, poz. 1568 ze zm. (tekst jedn. Dz. U. z 2014 r., poz. 1446).
- Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie, Dz. U. Nr 96, poz. 873.
- Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks postępowania karnego, Dz. U. Nr 89, poz. 555 ze zm.
- Woś T., *Podmioty na prawach strony i inni uczestnicy postępowania administracyjnego*, w: T. Woś (red.), *Postępowanie administracyjne*, LexisNexis, Warszawa 2013.
- Woś T., *Stwierdzenie wygaśnięcia decyzji administracyjnej jako bezprzedmiotowej (art. 162 k.p.a.)*, „*Państwo i Prawo*” 1992, z. 7.
- Woś T., *Stwierdzenie wygaśnięcia decyzji administracyjnej*, w: T. Woś (red.), *Postępowanie administracyjne*, LexisNexis, Warszawa 2013.
- Wyrok Naczelnego Sądu Administracyjnego z dnia 20 stycznia 2005 r., sygn. akt OSK 1755/04, ONSAiWSA z 2005 r. nr 6, poz. 11.

DEBIUTY

Żaneta Gwardzińska

Wyrok Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Warszawie z dnia 12 listopada 2011 r., sygn. akt IV SA/Wa 1324/07, Centralna Baza Orzeczeń Sądów Administracyjnych, <http://orzeczenia.nsa.gov.pl> [dostęp: 20.02.2015].

Zafropoulos P., *UNESCO may mediate return of Parthenon Marbles*, <http://www.thetoc.gr/eng/culture-arts/article/unesco-may-mediate-return-of-parthenon-marbles> [dostęp: 20.02.2015].

Zeidler K., *O dobre prawo dla zabytków – rozważania na gruncie ustawy z 2003 roku o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami*, „Gdańskie Studia Prawnicze” 2010, t. XXIV.

Zimmermann J., *Prawo administracyjne*, Wolters Kluwer Polska, Warszawa 2012.